

Anna Fadecka
Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

Funkcje czasownikowego przedrostka *prze-* w gwarze Luboła

Niniejszy artykuł poświęcony został słowotwórczo-semantycznej analizie formacji czasownikowych z prefiksem *prze-*. Jej zadaniem jest wydobywanie funkcji słowotwórczych badanego prefiksu. Materiał zgromadzony został we wsi Luboła koło Sieradza. Informatorami byli mieszkańcy wsi, osoby w różnym wieku i obu płci. Materiał notuje ponad 200 derywatów.

Słowotwórstwo czasowników odczasownikowych z formantami prefiksalnymi jest „bardzo rozbudowane i stanowi jedną z najbardziej charakterystycznych cech słowotwórstwa polskich czasowników w ogóle”¹. Zagadnieniu prefiksacji w polszczyźnie poświęcono wiele prac. Szereg artykułów szczegółowo omawiających zagadnienie postaci przedrostków wymieniają *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich*². Jedną z najważniejszych pozycji poruszającą temat prefiksacji jest praca W. Śmiecha *Derywacja prefiksalna czasowników polskich*³. Klasyfikacja przedstawionego w artykule materiału opiera się właśnie na metodzie zaproponowanej przez W. Śmiecha⁴, uwzględniono również poglądy Z. Klemensiewicza⁵ i A. Krupianki⁶.

¹ R. Grzegorzyczkowa, *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, Warszawa 1998, s. 540.

² *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich*, z. 1–3, 1958–1967, (red.) W. Doroszewski, z. 4–5, 1973–1978, (red.) J. Puzynina, z. 6–8, 1983–1994, (red.) A. Grochowska.

³ W. Śmiech, *Derywacja prefiksalna czasowników polskich*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Łódź 1986.

⁴ Ponieważ słowotwórstwo gwarowe mieści się w tych samych ramach co słowotwórstwo języka ogólnego, możliwe jest zastosowanie klasyfikacji zaproponowanej przez W. Śmiecha.

⁵ Z. Klemensiewicz, *Próba charakterystyki dwu naczelných funkcji przedrostka w polskim czasowniku*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzenia PAU”, LII, Kraków 1951; Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1981.

⁶ A. Krupianka, *Próba logiczno-syntaktycznej klasyfikacji polskich czasowników przedrostkowych*, „Z Polskich Studiów Slawistycznych”, seria 3, Językoznawstwo, Warszawa 1968; tejsze, *O tzw. dopełnieniowej funkcji przedrostków czasownikowych*, „Poradnik Językowy”, nr 10/1969, s. 560–570; tejsze, *Chwiejność normy języko-*

W polszczyźnie ogólnej, podobnie jak w badanej gwarze, istnieje ogromna grupa czasowników, które zostały utworzone w wyniku derywacji prefiksальной. Prefiksy czasownikowe charakteryzują się wielofunkcyjnością słowotwórczą. Derywaty prefiksalne różnią się w stosunku do wyrazu podstawowego jakąś modyfikacją semantyczną. Są to znaczenia indywidualne dla danego przedrostka. Poza tym prefiksacja czasowników łączy się z perfektywizacją⁷. Przedrostek czasownikowy pełni dwie istotne funkcje: 1) funkcję aspektu, która niesie znaczenie dokonanośc i niedokonanośc i, np. *przeczytam* : *czytam*; 2) funkcję rodzaju czynnośc i (stanu), polegającą na różnorodnych modyfikacjach przebiegu czynnośc i (stanu) dokonanej lub niedokonanej, która nazywa czasownik podstawowy, pod różnymi względami jakościowymi, np. skierowanie akcji w górę *unieść* : *nieść*. W przypadku czasowników dokonanych niezwykle często formant przedrostkowy łączy obie wymienione wyżej funkcje, tworząc funkcję rodzajowo-aspektową⁸.

Analizowany materiał, na przykładzie derywatów z prefiksem *prze-*, ukazuje wielość kombinacji semantycznych, wynikających z wielofunkcyjności słowotwórczej formantów czasownikowych.

Przykłady zostały przytoczone w formie podstawowej – czyli w bezokoliczniku. Za każdym razem podano kontekst, gdyż wydobycie funkcji prefiksu jest możliwe jedynie w użyciu tekstowym. Derywaty zostały pogrupowane według znaczenia nadrzędnego, jakie narzucił im formant, a następnie podzielone według podstaw słowotwórczych pochodnych od czasowników przechodnich i nieprzechodnich.

Wśród zgromadzonych czasowników z prefiksem *prze-* można wyróżnić takie, w których formant pełni funkcję czysto aspektową. Są to derywaty pochodne zarówno od czasowników przechodnich, jak i nieprzechodnich.

Pochodne od czasowników przechodnich: **przegłosić** : głosić ‘ts.’ – *luže še zebrałi i pšeguóšil i* | *že зробом to i to*; **przekoślawić** : koślawić ‘ts.’ – *buty možna pšekoślawić*; **przeskrobać** : skrobać ‘ts.’ – *pšeskrobou* | *to dostou f skure*; **przestrzec** : strzec ‘ts.’ – *pšypušemy stoji pol'icia* | *to druži kerošca go pšestšega* | *tag mruga šfatuam*; **przeszyć** : szyć ‘ts.’ – *jakomž zasuoňke to iješče časem pšešyje*; **prześwięcić** : święcić ‘ts.’ – ‘*rozraba* | *to mu uoićec skure pšešfeńciu*; **przewiązać** : wiązać ‘ts.’ – *pševqzac še fartyxym*; **przewietrzyć** : wietrzyć ‘ts.’ – *pševetšyć pošcel*. Pochodne od czasowników nieprzechodnich: **przedzwonić** : dzwonić ‘ts.’ – *pšežvoňe do niež neč pšyježe*; **przekurzyć** : kurzyć ‘ts.’ – *jak ktož mi bružži abo iez natarčyvy dež to dež tamto abo uobmaŷa kogoš to* | *šša pšekužyž go i koňec*; **przepierzyć się** : pierzyć się ‘ts.’ – *gyši še pšepęžajom i vyrastajom im druže púra*; **przewietrzyć się** : wietrzyć się ‘ts.’ – *vyňiš pošcel i pševęž bes puot* | *neč še pševetšy; ide še pševetšyć*.

Druga grupa czasowników z omawianym formantem tworzy derywaty informujące o ‘przebyciu jakiegoś odcinka przestrzennego, przemieszczeniu czegoś’. Pochodne od przechodnich czasowników: **przearfować** : arfować ‘ts.’ – *pšearfuž zemňaki z voza do pėvnycy*; **przeciągnąć** : ciągnąć ‘ts.’ – *tyn kavou dževa tšeba tam pot puot pšecõňnońć*;

wej w zakresie użycia przedrostków czasownikowych we współczesnym języku polskim, „Studia Polonistyczne” 1981, t. 9, s. 127–134.

⁷ R. Grzegorzycowa, *Zarys słowotwórstwa polskiego*, Warszawa 1974, s. 161–166.

⁸ Z. Klemensiewicz, *Próba charakterystyki...*, dz. cyt., s. 651–654.

przedźwignąć : dźwignąć ‘ts.’ – *tša te skšyñe pšežvignoñc tam pot śćane*; **przegnać** : gnać ‘ts.’ – *pšegnau curke z domu | bo fćqzy bywa*; **przegonić** : gonić ‘ts.’ – *pšguñ žada | ñeš se ñe kreñci kouo domu*; **przenieść** : nieść ‘ts.’ – *tša te pački pšeñeš tam pot śćane*; **przeprowadzić** : prowadzić ‘ts.’ – *pšeprovažiu go na drugom strone*; **przetoczyć** : toczyć ‘ts.’ – *byuy take beki duže na žime kapuste se kišiuo | a potem įag įuž ũukisua | to įom tšeba byuo pšetočyž do χuodnygo i įuš tam stoua*; **przewieźć** : wieźć ‘ts.’ – *vnučeg lubi | žeby go kuñem pševės*. Pochodne od nieprzechodnich czasowników: **przebyć** : być ‘ts.’ – *pošed do škouy elektryčnei i pšebyu tam tšy lata*; **przechodzić** : chodzić ‘ts.’ – *a to įešče byuy take vorki | co byuy take baue nitki pšexožiu | prul’i my te vorki įi se na drutay robiuo skarpetki*; **przejechać** : jechać ‘ts.’ – *pole bronami pšeįexaž įi porazovać ; uoįčež įeį kota pšeįexou čongnikim | uoį co vykšyčaua*; **przeleżeć** : leżeć ‘ts.’ – *tam įez deska pouožona bez ruf | to po ñeį možeš pšeleš*; **przeplynać** : płynąć ‘ts.’ – *tako mauo voda | a ũun se boįi bez ñom pšepuñoñc ; pšepuñoñž z įednygo bžygu na druęi*; **przeprowadzić się** : prowadzić się ‘ts.’ – *įak se ožeñiuem | to se s somśedñeį fši tu do žony pšeprovažiuem*; **przeskoczyć** : skoczyć ‘ts.’ – *pšeskočyc to raz | na pšykuad bes puot*.

Czasowniki z formantem *pre-* mogą również informować o ‘przebyciu jakiegoś odcinka czasowego, wykonując jakąś czynność’. Pochodne od czasowników przechodnich: **przebajdurzyć** : bajdurzyć ‘ts.’ – *pšebaįdužyuy uobe cauy vēćur*; **przechować** : chować ‘ts.’ – *ũu nos to ñe | ale įuš tu na Įadviχñe douuiom | bo uu nos to ñe možno potkopać se | bo zaroz įez voda | kořom douy | žeby pšexovaž žemñaki*; **przegadać** : gadać ‘ts.’ – *pšegadauy cauy vēćur ; guošñeį muviu | žeby go pšegadać*; **przekulać** : kulać ‘ts.’ – *bečke mom dužom | ñi moge uñiš to pšekulam | popšesuvom | įak χce*; **przespiewać** : śpiewać ‘ts.’ – *caue vesele pšespevou*; **przewdziać** : wdziać ‘ts.’ – *zmokuem i mušouem pševžaž ũubrañe*. Pochodne od czasowników nieprzechodnich: **przebiadolić** : biadolić ‘ts.’ – *zaiħas co zrobić | to ũuñe ino pšebadol’ić cauy žiñ*; **przebiedować** : biedować ‘ts.’ – *ñiž ñi mo įi tag įeden žiñ druęi įakoš pšebiduįe*; **przeczekać** : czekać ‘ts.’ – *mušouem pšečekać | įag deš pšestañe padać*; **przegwarować** : gwarować ‘gwarzyć, rozmawiać’ – *įagby mogua | toby pšegvarovaua cauy žeñ*; **przemarudzić** : marudzić ‘ts.’ – *cauy vēćur pšemaružiu*; **przemordować się** : mordować się ‘ts.’ – *pšemorduje se | byle to įuš skoñčyc*; **przemysleć** : myśleć ‘ts.’ – *deį mi troχe času | muše to pšemyšleć*; **przenocować** : nocować ‘ts.’ – *tša pomysleć | gže by tu iχ pšenocovać*; **przenygusować** : nygusować ‘próżnować, leniuchować’ [Dor.] – *pšenygusovou cauy žeñ | pružnog įeden*; **przesiedzieć** : siedzieć ‘ts.’ – *pšešežou caue popouudñe | niž ñe zrobiu | pšepružnovou*; **przespać** : spać ‘ts.’ – *pšespoem calutkom nož | ani razu se ñe pšebužiuem*; **przestać** : stać ‘ts.’ – *pšestaū pot puotem caue popouudñe*; **przetańcować** : tańcować ‘ts.’ – *cauom nož my pšetañcovał i*; **przezimować** : zimować ‘ts.’ – *žemñaki f tym kopcu tag pšežimuom*; **przeżyć** : żyć ‘ts.’ – *u bauoruf to byuo lepše žyće | my dostavał i l’itr mleka na dve uosoby | uodčongauy go ñe takego dobrygo no i mįso | įi įakoš se pšežyuo*.

Derywaty z tym formantem informują również o ‘zajęciu się jakimś obiektem od początku do końca’. Pochodne od czasowników przechodnich: **przebadać** : badać ‘ts.’ – *pošua do lekaža | žeby įom pšebadou | bo se źle čuua*; **przebrać** : brać ‘ts.’ – *muše pšebrać | co vēñkše žemñaki*; **przebronować** : bronować ‘ts.’ – *įak kartofle fsχořom | pokazuom tylko se te uępki | to tšeba įe pšebronovać | a potem įe zaredł’ić s powrotem*;

przechylić : chylić ‘ts.’ – *tylko nie pšexyl za mocno | bo še vysypše*; **przecisnąć** : cisnąć ‘ts.’ – *tšeba to pšes tom žure pšecisnońc*; **przeczytać** : czytać ‘ts.’ – *mše po űepku otpraviu | ani nie požegnou zmaruogo | tag ofajikovou | požegnanie mu daua rožina | žeby vyguošiu | neved nie pšecytou | nie vadomo za kogo mša byua | čy on jakim zbrodňazem byu*; **przegablować** : gablować ‘wykonywać czynność przy użyciu widel zwanych gablami’ – *pšegablovaž gablami | na pšykuad žemňaki*; **przegiąć** : giąć ‘ts.’ – *tšeba tyn drut tu na te strone pšegońc*; **przegrabieć** : grabieć ‘ts.’ – *tera to po šano pojadom grabarkom i rostšqsnom | leży žiń | na drugi žiń znowu iešče ras pšegrabi | ieže zgarňa do kupy i baluie*; **przegrzebać** : grzebać ‘ts.’ – *pogžebačem pšegžebuie še oğin*; **przehakać** : hakać ‘oczyszczać pole z chwastów przy pomocy haki, motyki’ [SL, t. 22, s. 220] – *ide v ogrutku poženzy žontkami pšexakać*; **przemorzyć** : morzyć ‘ts.’ – *pravě bedne zveže pšemožyū*; **przekłosać** : kłosać ‘ts.’ – *pšekuosovać | to tag zrobiž bele iak*; **przekopać** : kopać ‘ts.’ – *kfaty možno pšekopaž z iednygo mješca na druge | i ogrudeg možno pšekopać*; **przekrećić** : kręcić ‘ts.’ – *pošledne zbože to | to gorše to še pšekreńci | to bendom maūy šfīne*; **przeliczyć** : liczyć ‘ts.’ – *obras s kopertom šed | to ot potroskego do nas to byuo | bo pšel’ičyuem | bo tam každy mušou pisaž | ile kuat | nig nie mug obl’ičyž dokuadně | cauy tyžin obras xožiu | potem go tša byuo odvežć | a piñonze zostauy u kšenža | tylko ostatni s fši mug vyl’ičy | ile peñenzy f koperće byuo*; **przelamać** : łamać ‘ts.’ – *fšysko možna pšeūamać | navet gauqske*; **przelupać** : łupać ‘ts.’ – *iapko pšeūamimy na puū | maš ty pouove i ia puū*; **przemielić** : mielić ‘ts.’ – *zbože na monke čy na otremby tša pšemelić*; **przemieszać** : mieszać ‘ts.’ – *iž no sprafć | čy nie tšeba kapusty pšemešać*; **przemłócić** : młócić ‘ts.’ – *pšemūciūem χypćikem zbože | žeby zdqžyć pšed zmešchem*; **przemłynkować** : młynkować ‘ts.’ – *potem še pšemūynkuie žarno i gotove*; **przemoczyć** : moczyć ‘ts.’ – *stau na dešču | caue űubrane pšemočyū*; **przeorać** : orać ‘ts.’ – *iztro ni moge | muše pšeūorać pole | iuš še zmuviūem s synem*; **przepleść** : pleść ‘ts.’ – *a venc tag najpšut še űuržne taki gruby pauong i go še vygina še iedyn i drugi | zaž drugi še zakūado na višχ | potym pšeplatom takom rurke na kšyš | potem te rurki bere i zakūadam take žeberka | i znowu pšeplete | na końec te žeberka zaplata še ruzgami*; **przepłoszyć** : płoszyć ‘ts.’ – *žeći pšyšyū truskafki kraž | űo to ie polecauem pšepuošyūem*; **przerobić** : robić ‘ts.’ – *rok pšerobiū űu gospodaža*; **przerwać** : rwać ‘ts.’ – *naχyl’ić še tšeba | žeby buraki pšeravać*; **przerzedzić** : rzedzić ‘ts.’ – *muše buraki pšezežić*; **przesłuchać** : słuchać ‘ts.’ – *zbrojiū | to go pšesuχūiom | byueš tam nie byueš*; **przeszmugłować** : szmugłować ‘ts.’ – *ve vojne iežyñe časami tšeba pšešmuglovać*; **przeszufłować** : szufłować ‘ts.’ – *takom šuftom pšezcauo še zbože | žeby nie stenχuo | to še muviūo | že tša zbože pšešuftlovać*; **przeszwarcować** : szwarcować ‘przenosić coś, przewozić kogoś lub coś nielegalnie, najczęściej przez granicę; przemycać’ [Dor.] – *pšešfarcovać | tak še muviūo f čaše vojny | iak ktoš se prubovou pšedostać pšez granice*; **przetrawić** : trawić ‘ts.’ – *najadem še | potem žouondek pšetrauiū i znuy iestem guodny | možno iež dal’i*; **przetrzasać** : trząsać ‘ts.’ – *tša pšetšqsnoc šano; pšetšqsnou fšyske űaχy | žeby to odnaleš*; **przewiać** : wiać ‘ts.’ – *s tymi brudami | s tymi plevami tša byuo zbože pševać*. Pochodne od czasowników nieprzechodnich: **przebelejaczyc** : belejaczyc ‘robić bele jak’⁹ – *pšebelejačyū fšysko | co*

⁹ belejaczyc – *un to űuñi co tag ino belejačy*.

mau; **przeciec** : ciec ‘ts.’ – *voda pšes to može pšećec*; **przekwitnąć** : kwitnąć ‘ts.’ – *latož iuž rosl’iny iuš pšekf’itneuy*; **przelamać się** : lamać się ‘ts.’ – *Polska byuo sto pińžišond lad v’nevol’i | teš se vyzvol’iua | a čy vára se ne može pšeuamać | pšećeš kedyž Biblija to písaua | že nastompi zmana | beňže jedno ofčarňa | papeš pšećež iuš fšyske váry Źuznaie*; **przemoknąć** : moknąć ‘ts.’ – *pšemug do suxej nitki*; **przeprować się** : prawować się ‘ts.’ – *jedyn drugigo ne ies sprava i pšpravuio m se | zależy kto vygra | kumu sont pšyžna pšpravuje | naz byuo dvuy brači | my se pravoval’i o maiontek | soňžil’i my se*; **przesunąć** : sunąć ‘ts.’ – *sukeņke možna podiuužić | bo na pšykuad noiĵerf χožiūo se tak krutko | to po tym brauy pšećinauy | fstavauy iakiš kavaueg materijaūu | i fšyvauy f sukeņke | iag maūa spudničke dotund | to učiny taki kavuu | ten kavuu co učiny | to pšesuneuy dal’i i na Źei mejsce | fstaviuy inny materijaū*

W kolejnej omawianej grupie derywatów informujących o ‘zajęciu się jakimś obiektem od początku do końca’ możemy wydzielić szczegółowe kategorie. Są to: (a) ‘rozdzielenie czegoś na dwie części’. W tym przypadku również wyróżniamy te pochodne od czasowników przechodnich: **przeciąć** : ciąć ‘ts.’ – *materiaū tu Źša pšećońć*; **przedziabnąć** : dziabnąć ‘ts.’ – *pšežabniū to na puu*; **przedzielić** : dzielić ‘ts.’ – *pšežel’iua meškañe | puu dla jedny puu dla drugij curki*; **przegrodzić** : grodzić ‘ts.’ – *pšepėżyž možno teš čymš pomešćeñe | možno teš povežec pšegrožić*; **przekrychnąć** : krychnąć ‘rozdrobnić, przeciąć’ [SGP, t. 2, s. 489] – *pšekryχnoňž zemňaki na puu*; **przepierzyć** : pieprzyć ‘ts.’ – *pšepėżyž možno teš čymš pomešćeñe | možno teš povežec pšegrožić*; **przepiłować** : piłować ‘ts.’ – *iešće muši pšepiūovać te kavauki drevna na puu*; **przerwać** : rwać ‘ts.’ – *pšeravać paĵer na puu*; **przerznąć** : rznąć ‘ts.’ – *iuž ide | maūo mi zostauo | tylko to pšeržne iešće; žeby coš pšeržnoňž albo namalovać to naiĵut pšyuože l’iñe i doĵero smaruiel | pšud l’iñuie taki pasek sobe*; **przesznitować** (prześnitować) : sznitować (śnitować) ‘przecinać’ [SL, t. 29, s. 131] – *pšeśnitovać to značy pšeržnońć ĵur na puu*; **przeżać** : żać ‘ts.’ – *pšežniū na puu* oraz pochodne od czasowników nieprzechodnich: **przekrawać** : krawać ‘ts.’ – *pšekrava se na puu*; (b) ‘stracić, zmarnować co wskutek niewłaściwego postępowania: pochodne od czasowników przechodnich – **przechlać** : chlać ‘ts.’ – *co zarobi to pšexlo*; **przejeść** : jeść ‘ts.’ – *tyle nastaval’i | že ne mogl’i my tego pšejēs*; **przepić** : pić ‘ts.’ – *po co zarobić | by potem pšepić; moū maionteg i go straciū | pšepiū abo pošed na žady*; **przetracić** : tracić ‘ts.’ – *pšegrou fšyske peñonže pšetraćiu*; pochodne od czasowników nieprzechodnich – **przegrać** : grać ‘ts.’ – *pšegrou fšyske peñonže pšetraćiu*.

Zanotowano także grupę derywatów, która informuje o ‘wykonaniu czynności z mniejszą intensywnością czy dokładnością’. Pochodne od czasowników przechodnich: **przechleć** : chechlać ‘przeprać, płukać, prać bele jak, trzeć, moczyć’ [SGP, t. 1, s. 177] – *vystarčy ino pšexexuać troxe*; **przemyc** : myć ‘ts.’ – *šyby som lekko brudne | Źšeba ie pšemyć*; **przepalić** : palić ‘ts.’ – *f’pecu Źša naiĵerf pšepal’ić*; **przepłukać** : płukać ‘ts.’ – *ñebrudne iez vystarčy pšepuukać*; **przeprać** : prać ‘ts.’ – *pšepore | žeby byuo čyšćeješ*; **przesiec** : sieć ‘ts.’ – *tam ies trava tako velgaχna | Źša pšešec tylko šćežećke i beže možna pšeiš*; **przetrzeć** : trzeć ‘ts.’ – *muxy zabružiūy uokno | vež no šmatke i i pšetšyž*. Pochodne od czasowników nieprzechodnich: **przekąsić** : kąsić ‘ts.’ – *ñiž ne šykuū | ino co pšekonše i ide*; **przeschnąć** : schnąć ‘ts.’ – *iag iuš šano pšesχñe | to zagrada se f’kupki; take dožž duže bryuy se naiĵud robiūo i potem se kraiaūo | tam na ošem čy šeš | i potem*

popševracaŋo se | pšesχuy | to se ʘukuadaŋo f take kopy i dalej sχuo; przestygnać : stygnać ‘ts.’ – počekoŋi aš pšestygñe | bo se popażyš.

W części czasowników prefiks *prze-* wskazuje na ‘przemienienie, przeniesienie z jednego (tzn. z jednej jakości, stanu, miejsca itp.) w drugie, na trwałą zmianę’. Pochodne od czasowników przechodnich: **przefarbować** : farbować ‘ts.’ – *vuosy kobita se s čarnego na rudy pšefarbovaŋa | bo rudy jez modny; przeflancować : flancować ‘sadzić, rozsadzać flancę’ [Dor.] – *kfaty žuna tam flancuje zašše | a časami teŋ muš pšeflancovaŋž rošl’iny; przegotować : gotować ‘ts.’ – *i muvi | že mo zarobone bečke cukru i žeby to na vutke pšegotovač | a ʘun ne vi iak; przehandlować : handlować ‘ts.’ – *kupiŋ koña iž zaroz go vzoŋ pšexandlovou; przekantować : kantować ‘ts.’ – *fšysko možna pšekantovač | ževo z jednygo boku | iak χory leŋy na jednym boku | to go pšekantovaŋž na druži; pšekantovač kavauki torfu | žeby sχuy; przekopać : kopać ‘ts.’ – *kfaty možno pšekopaŋž z jednygo mejsca na druže | i ogrudeg možno pšekopač; przelać : lać ‘ts.’ – *muše pšelaŋž vode z jedneŋ bečki do družeŋ; przemalować : malować ‘ts.’ – *pšemalovaŋa se vuosy | ale iži to pasuje; przemurować : murować ‘ts.’ – *tu byuo ʘokno | ale ʘun je pšemurovou na drugom ścane; przenicować : nicować ‘ts.’ – *pšenicovač to značy pševručiŋž na drugom strone no na pšykuat kurtke; przepakować : pakować ‘ts.’ – *pšepakovaŋž z jednygo pudeka do družiŋo; przepisać : pisać ‘ts.’ – *to podaŋe jez źle naŋisane | tšeba go pšep isaŋž na druži papir; pšepisaŋem na syna maŋontek; przerzucić : rzucić ‘ts.’ – *vyŋgel tša jezše pšezučiŋž z voza do šopy; przesaǰić : sadzić ‘ts.’ – *pšesaŋiŋž možna kfaty; pšesaŋe tam tego kfotka na vidoku | beŋže uadñeŋ vyglondou; χlep teŋ možna pšesaŋič | žeby se ruvno uupik | bo neruvno se tuo uupal’iuo f pecu | to pšesaŋil’i s tyi struny fkuadal’i na te i odrutñe; przesypać : sypać ‘ts.’ – *voreg žuravy | to tša žarno do družiŋo pšesypać; na dno tša pouożyŋž ovoce | potem je cukrem pšesypaŋž i nastempna varstfa; przetłumaczyć : tłumaczyć ‘ts.’ – *no pšetumačyc | že to jes tag a tak; przetopić : topić ‘ts.’ – *pšetop’iuam suoñine na smalec. Pochodne od czasowników nieprzechodnich: przebudzić się : budzić się ‘ts.’ – *iak čuoŋek špi | to se može pšebužič; przedostać się : dostać się ‘ts.’ – *tak se muviuo f čaše vojny | iak ktoš se prubovou pšedostač pšez grañice; przedzierzgnąć : dzierzgnąć – *uubraŋe na drugom strune možno pšeŋežgnoŋč; przedźgnąć : dźgnąć ‘ts.’ – *pšeŋgñiŋ o tuteŋ; przefrunąć : frunąć ‘ts.’ – *pšefrunoŋž z mejsca na mejsce; przegarnąć : garnąć ‘porywać, unosić; zagarnąć; pociągnąć’ [SGP, t. 5, s. 56] – *zbože s kupki na kupke iag jez vilgne | to tša pšegarnoŋč | žeby dosχuo; časami kobite pšygarne; przejąć : jać ‘dzierzyć, brać’ [SE, s. 202] – *teraz iuš stary jestem tam ino ot času do času oryvam | syn cauom gospodarke pšeiŋo; przelazić : lazić ‘ts.’ – *voda guemboka | to češko se pšez nom pšeuazi.*************************

Formant *prze-* oznacza poza tym ‘przejście jakiejś granicy lub przeniknięcie do wnętrza czegoś; przejście to może mieć charakter fizyczny lub psychiczny’. Pochodne od czasowników przechodnich: **przebić** : bić ‘ts.’ – *naparsteg jes po to | žeby ne pšebiŋž iguom palca; na ruvneŋ drože iexau ne zdqżyu nakreñić iž sobe kerovníkim skure zdar i tera na kolano kuštyka | na ščeñšće ñic sobe ne pšebiu | bo teš se v bžuy ʘudežyŋ; przecedzić : cedzić ‘ts.’ – *mleko ide pšeceŋič; przedmuchać : dmuchać ‘ts.’ – *rura se zapχa | to žom moge pšedmučač; przedziurawić : dziurawić ‘ts.’ – *pšeŋuravič to na vylot; przefiltrować : filtrować ‘ts.’ – *vinno sčongam z bañaka | to pšefiltruje pšez gaze; przegryźć : gryźć ‘ts.’*****

– pšegryze sobe co něco pšed obadem; pšegrys šnureg i i se ũvolniiu; **przemówić** : mówić ‘ts.’ – tak se pšestrašyū | že ně muk sũova pšemuvić; **przepchnąć** : pchnąć ‘ts.’ – pšepχniī te rure | bo se zlev zatyko; **przesiać** : siać ‘ts.’ – zbože možna pšesać; **przestraszyć** : straszyć ‘ts.’ – ale nos pšestrašyū; pšyčaiū se za žvami | χcōū go pšestrašyć. Pochodne od czasowników nieprzechodnich: **przeczuć** : czuć ‘ts.’ – pšēcūūam to | vēžauam | že což zuego se stañe; **przejść** : iść ‘ts.’ – ale ũuna byūa v iexovyy | go namavaua | Kažik pšeiž muvi | bo iez vincyī pravdy u naz iag u čebe; iak kave vypiie | to mi bul guovy pšeiže; **przelecieć** : lecieć ‘ts.’ – f kronga my grai takego | vyšl’i na droge | to byūa taka žvirufka taka tylko | to iak pšyšuo to kavou gauēzi takego drevna okronguego i puščal’i to se zešuo tyg žėčakuv | i kto kogo dalej ũugnou | se puščauo tego kronga | iag ně zašymal’i | to on pšelecōū dalej | to čuovek se posouū i zнову se suvaūo; **przetargować** : targować ‘ts.’ – kuñ taki sūaby byū | to go pšetargovou.

Przykłady derywatów, które informują o ‘czynności dotyczącej przyszłości’. Pochodne od czasowników przechodnich: **przepowiedzieć** : powiedzieć ‘ts.’ – podobno ũuñi pšyšuoš pšepovežeć; **przewidzieć** : widzieć ‘ts.’ – muvom | že pšyšuož ũuñe pševižeć.

Czasowniki z omawianym prefiksem oznaczają też: ‘pójście z jakąś akcją zbyt daleko, przesadzenie w czym’. Pochodne od czasowników przechodnich: **przeforsować** : forsować ‘ts.’ – nošiuem čėžary i pšeforsouuem reŕke; **przegrzać się** : grzać się ‘ts.’ – šilnik se pšegžou; **przeholować**¹⁰ : holować ‘ts.’ – troxe fčorai žeš pšexolovou s tom gožauχ kom; **przekarmić** : karmić ‘ts.’ – řšeba ũuvažac | žeby kruz ně pšekarmić; **przekupić** : kupić ‘ts.’ – iag dvuy iēs χentnyy na iednom žež i iedyn po kryjomu daje vēncyi | to go tak pšekupuje; **przeladować** : ładować ‘ts.’ – na vuz možna vuadovac tone | a ũunχce vadovaž vēncei | no to može pševadovaž vus; **przemęczyć się** : męczyć się ‘ts.’ – lataū | lataū aš se pšemenčyū; **przepaskudzić** : paskudzić ‘ts.’ – žuciū | pšepaskužiū to řšysko; **przeplacić** : płacić ‘ts.’ – pšepuaciūes | to ně koštūje tyle; io bym tyle za to ně dou | pšepuaciūes; **przepowiedzieć** : powiedzieć ‘powtórzyć’ – iak se pšepovi to ũuñi; **przepuścić** : puścić ‘ts.’ – pšepuściū maiōnteg | rostrvoñiū; **przesłodzić** : słodzić ‘ts.’ – ně lube | iak sobe pšesuože χerbate; **przesolić** : solić ‘ts.’ – kobita neroz zupe pšesol’i; **prześpiewać** : śpiewać ‘ts.’ – na vesylu ieden druģigo prubuie pšespevac | ktury guošñei; **przetraćić** : trącić ‘ts.’ – psa rombnou kiim i mu kark pšetroñiū; **przevažić** : ważyć ‘ts.’ – řřin-aka mam na spšedać | muše go pševažyć; χcōūes řinć kilo | mož vēncyi | pševažyūem ci troxe. Pochodne od czasowników nieprzechodnich: **przebańczyć** : bańczyć ‘bańczyć łąb komuś = męczyć’ [SGP, t. 1, s. 47] – pšebañčyć to tyle | co rostrfoñić čas; **przebrać** : brać ‘nadwyrężyć’ – mam bandaš | bo reŕke sobe pšebraūam; **przeburszować** : burszować¹¹ ‘wieść życie wesołe, hulaszczę’ [Dor.] – řiu | řiu i pšebursovou řšysko | co mou; **przecudować** : cudować ‘ts.’ – řiiačyna tako řšysko pšexla | pšecuduje; **przegibnąć się** : gibnąć się ‘przechylać, przeginać się’ [Dor.] – χcōū bes puot pšeskočyž | i i se pšėgibnou; **przegotować się** : gotować się ‘ts.’ – žemñaki za meŕke | pšegotovauy se; **przekaszleć** : kaszleć ‘ts.’ – pšekašlou caūom noc | tak go menčy | ně może pšestać kašleć; **przekląć** : kląć ‘ts.’ – strašñe go pšeklon; **przemarznąć** : marznąć ‘ts.’ – staū na dvožu | žimno byūo

¹⁰ W przypadku tego czasownika mamy do czynienia z użyciem metaforycznym, nastąpiła utrata związku semantycznego między wyrazem podstawowym i pochodnym.

¹¹ Burszować : bursz ‘student uniwersytetu niemieckiego’ [Dor.] – buršovvy caūe żyće | ino řiu i se bavii.

i pšemarznou; przemoknąć : moknąć ‘ts.’ – *ale pšemokuam; przemrozić się* : mrozić się ‘ts.’ – *ne čuu roŋk | tak se pšemroziū; przepaść* : paść ‘ts.’ – *byduo možno pšepaš; fšysko pšepaduo; albo tera ostatnio tam | gđe se ožeńiu vnuk | to težž žyū | tyle že tylko jednom rente vžou i umar | te pėnonze | co zuožyū na rente | pšepaduy; przepatrzeć się* : patrzeć się ‘ts.’ – *což zauvažyū i opovado | že to tag i tag vyglondaūo | a druği pado ne to tag vyglondaūo | a to se pšepašyūem; przepróźnować* : próźnować ‘ts.’ – *pšešežou caue popouudne | niž ne zrobiū | pšepružnovou; przerdzewić* : rdzewić ‘ts.’ – *garneg ies troxe Źobity | to može pšeržević; przeszcekać* : szcekać ‘ts.’ – *ni moguam oka zmružyć | bo naš pės somšadovego χcou pšeščekać; przeturmanić* : turmanić ‘niszczyć, marnotrawić’ [SGP, t. 5, s. 442] – *pšeturmaniūem; przeziębic się* : ziębic się ‘ts.’ – *Źuvažeī | bo se pšežembiš.*

Derywaty z analizowanym formantem mówią także o ‘przewyższeniu, prześcignięciu kogo, czego w czym’. Pochodne od czasowników nieprzechodnich: **przebarować się** : barować się ‘ts.’ – *tak se pruboval’i pšebarovać | ktury šilñešy; przemoc : móc ‘ts.’ – *Źuna muši pšemuc te χorobe; przerosnąć* : rosnąć ‘ts.’ – *uoīca iūž davno pšerus; prześcignąć* : ścignąć ‘ts.’ – *kolaže | iag iadom | to jeden drugęgo χce pšešćignońć; prześladować* : śladować¹² ‘śledzić, szukać’ [SGP, t. 5, s. 343] – *iemu se vydaje | že ktož go pšešladuie.**

Grupa czasowników ma znaczenie ‘przestać’, ‘przeszkodzić’. Pochodne są one od czasowników nieprzechodnich: **przestać** : stać ‘ts.’ – *no ne cotka | veš pšestañ pėpšyć; pšestañ | bo glyñžīž i zžyñžīš sama ne veš co; fkoñcu pšestal’i χauasovaž i uciχuo; kouače i kouače iūž by pšestou | čuovek suuχo jednego; fčoraī ne podlevauam | bo iūš kropiūo | pokropiūo i pšestauo; pšestou puū dña | niž ne zrobiū; mušouem pšečekać | iag deš pšestañe padać; przeszkodzić* : szkodzić ‘ts.’ – *a což mu tam pšeškožīūo i ne muk pšyīeχać.*

Część czasowników z prefiksem *prze-* zleksykalizowała się. Doszło do „przekształcenia się wyrazistej pod względem słowotwórczym formacji w jednolity znak wyrazowy – odpowiednik desygnatu. Wskutek leksykalizacji znaczenie wyrazu nie tłumaczy się, nie motywuje się jego dwuczłonową budową słowotwórczą, tj. wzajemnym stosunkiem pnia i formantu. Leksykalizacja polega więc na zanikaniu wyrazistości dwuczłonowej budowy słowotwórczej wyrazu”¹³. Pochodne od czasowników przechodnich: **przewlec** : wlec ‘ts.’ – *muše pševlež ubrañe i cyste zauožyć; przewrócić* : wrócić ‘ts.’ – *iak kedyž byuy take kuχñe iak ta tutaj | placeg Źughetl’i | zrobit’i okroŋguy i pouožyl’i na blaχe potpėkl’i po jednej stroñe | na drugom pševrućil’i i to iedl’i; przeznaczyć* : znaczyć ‘ts.’ – *pšeznačyū mu tam metr zboža. Pochodne od czasowników nieprzechodnich: przeboleć* : boleć ‘ts.’ – *iak ktož umže | to musovo pšebol’ić | bo iūž go ne vrući se; przecnąć się* : cnąć się ‘obudzić się’ – *pšecneūam se v nocy; przegapić* : gapić ‘ts.’ – *χolera maūem to Źobeižež i pšegapiūem gožine; przelknąć* : łknąć ‘częstotliwe łykać, „łyż a łykanie” [SE, s. 310; SEBań., s. 99] – *ni moguem ze zuości ñic pšeuknońć; przepadać* : padać ‘ts.’ – *Źun za suodyčami tak pšepado; przerazić* : razić ‘ts.’ – *strašne žečy Źopovadoū | aže go pšeraziū; przewrócić się* : wrócić się ‘ts.’ – *iak se potkñe to se pševrući; vus pševrućiu se razem z nami; un ležou | a tyš se pševrućiu | pėz myšlou | že go χcež dusić.*

¹² Śladować : ślad ‘ts.’ – *idom śladuōm | šukaōm zuožeja; śladovać šukać po śladay zuožeja.*

¹³ Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk, *Gramatyka historyczna...*, dz. cyt., s. 184–185.

Wśród czasowników zleksykalizowanych są takie, które pochodzą od podstaw związanych. Sytuacja taka ma miejsce, gdy dla derywatu nie można wskazać podstawy, kiedy wiąże się on z całą grupą leksemów współrzędnych. Podstawa słowotwórcza związana występuje w wyrazach, między którymi istnieje stosunek motywacji wzajemnej, np. *od-wyknąć – przy-wyknąć*¹⁴. Zanotowano następujące przykłady: **przeblec** : -blec – *pšeblež uubraće na nove*; **przecknąć się** : -cknąć się – *v nocy nagle pšeconouem še*; **przeглядnąć się** : -glądnać się – *tylko pšeglonadne še v lusťše ji možemy iis*; **przeimać się** : -imać się [SEBań., t. 2, s. 846] – *pšejma še tom ħorobom*; **przeinaczyć** : -inaczyć [SEBań., t. 1, s. 545] – *povéžel'i tag | a ħun pšejnačyū | ano pšesuyšouem še*; **przejrzeć** : -jrzyć – *pšęce metryki som | kšonc povinen pšejžec te metryki i povéžec | aħa ta para to do niy vysuać pisemka | že beńže mša za tyle lat z'vqsku maużeńského; pšejžauem iuš te papery*; **przekonać** : -konać [SEBań., t. 2, s. 853; t. 1, s. 775] – *f'końcu go pšekonauy | ale fčesnej tak kšínzu nauubl'izal'i | ile tylk vlazuo*; **przełożyć** : -łożyć [SE, s. 313] – *io tylko pšeuožyūam z iednygo mijsca v drugē; pšeuožyū na drugom strone i te pecyŋki vyħožyūy*; **przesiedlić** : -siedlić – *pšesedl'i l'i luži z iednej fši do drugēj*; **przestawić** : -stawić – *pšestave to na tomtom strone i beńže dobže*; **przestąpić** : -stąpić 'ts.' – *ħun he ma prava pšestumpić progū*; **przewiesić** : -wiesić – *vyñis pošcel i pševēž bes puot | heħ še pševēšy*.

Celem artykułu było wskazanie na funkcje semantyczne, jakie w gwarze Luboli pełni prefiks *prze-* (< *per-) oraz wydobycie tych elementów systemu słowotwórczego, które są dla niej charakterystyczne. Analizowany materiał pokazuje, że obecnie format *prze-* tworzy następujące kategorie słowotwórcze, które informują o: 1) 'przebyciu jakiegoś odcinka przestrzennego, przemieszczeniu czegoś' (np. *przeciągnąć*) lub 2) 'przebyciu jakiegoś odcinka czasowego, wykonując jakąś czynność' (np. *przebajdurzyć*), 3) 'zajęciu się jakimś obiektem od początku do końca' (np. *przebadac*), 4) 'wykonaniu czynności z mniejszą intensywnością czy dokładnością' (np. *przemyc*), 5) 'przemienieniu, przeniesieniu z jednego (tzn. z jednej jakości, stanu, miejsca itp.) w drugie, trwała zmiana' (np. *przefarbowac*), 6) 'przejściu granicy lub przeniknięciu do wnętrza czegoś' (np. *przecedzić*), 7) 'czynności dotyczącej przyszłości' (np. *przepowiedziec*), 8) 'pójściu z akcją zbyt daleko' (np. *przepaskudzić*), 9) 'przewyższeniu, prześcignięciu kogo, czego w czym' (np. *przerosnac*), 10) 'przestaniu, przeszkodzeniu' (np. *przeszkodzić*). Część wyrazów zleksykalizowała się (np. *przegapić*).

Wśród wypisanych form znajdują się wyrazy, w których występują specyficzne cechy gwarowe. Są to przykłady, w których prefiks *prze-* występuje w miejscu ogólnopolskich formantów¹⁵: *za-*, np. *przemorzyć* 'zamorzyć' (SGP, t. 4, s. 381; Ind., t. 2, s. 151), *przepaskudzić* 'zapaskudzić'; *s-*, np. *przekoślawić* 'skoślawić' (Ind., t. 2, s. 148), *przetracić* 'stracić'; *wy-*, np. *przemłócić* 'wymłócić'; *u-*, np. *przeszyć* 'uszyć'.

W mowie mieszkańców Luboli znajdują się również czasowniki z obcymi dla języka ogólnego podstawami słowotwórczymi, np.: *przeburszowac*, *przehakać*, *przekrychnac*,

¹⁴ Encyklopedia języka polskiego, (red.) S. Urbańczyk, M. Kucala, Wrocław 1999, s. 286.

¹⁵ O odmiennej prefiksacji czasowników w gwarze pisał W. Cyran w pracy *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*, Łódź 1977, s. 10. Potwierdzenie tej tendencji znajduje się także w artykule F. Pluty, *Uwagi o języku „Pamiętnika Opolskiego”*, „Kwartalnik Opolski” 1967, s. 68–75, gdzie został wymieniony czasownik *oranic* (og. *poranic*, *zranic*).

przekulać – formacje zapisane w *Indeksie alfabetycznym wyrazów z kartoteki „Słownika gwar polskich”* pod red. J. Reichana (t. 2, s. 139, 140, 146, 149, 159), *przechechłać* (SGP, t. 4, s. 363; Ind., t. 2, s. 141), *przeturmanić* (SGP, t. 2, s. 396; Ind., t. 2, s. 160), *przegablować* i *przegwarować* (derywaty niezannotowane w innych źródłach).

Inne przykłady charakterystyczne dla gwary: *przebajdurzyć*, *przebarować się*, *przegłosisić* ‘przegłosować’, *przenygnusować*, *przekantować*, *przekłosować* (Ind., t. 2, s. 135–152), *przetargować* (SGP, t. 4, s. 395; Ind., t. 2, s. 159), *przepatrzeć się* ‘przewidzieć się’ (SGP, t. 4, s. 384; Ind., t. 2, s. 153), *przepierzyc się* (derywat nienotowany w innych źródłach).

Bibliografia

- Cyran W., *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*, Łódź 1977.
- Encyklopedia języka polskiego*, (red.) S. Urbańczyk, M. Kucala, Wrocław 1999.
- Grochowska A., *Próba opisu łączliwości przedrostka prze- z tematami czasownikowymi*, „Polonica” 1979, t. V.
- Grzegorzczkowska R., *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, Warszawa 1998.
- Grzegorzczkowska R., *Zarys słowotwórstwa polskiego*, Warszawa 1979.
- Klemensiewicz Z., Lehr-Spławiński T., Urbańczyk S., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1981.
- Klemensiewicz Z., *Próba charakterystyki dwu naczelných funkcji przedrostka w polskim czasowniku*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzenia PAU”, LII, Kraków 1951.
- Krupianka A., *Chwiejność normy językowej w zakresie użycia przedrostków czasownikowych we współczesnym języku polskim*, „Studia Polonistyczne” 1981, t. 9.
- Krupianka A., *O tzw. dopełnieniowej funkcji przedrostków czasownikowych*, „Poradnik Językowy”, nr 10/1969.
- Krupianka A., *Próba logiczno-syntaktycznej klasyfikacji polskich czasowników przedrostkowych*, „Z Polskich Studiów Slawistycznych”, seria 3, Językoznawstwo, Warszawa 1968.
- Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich*, z. 1–3, 1958–1967, (red.) W. Doroszewski, z. 4–5, 1973–1978, (red.) J. Puzynina, z. 6–8, 1983–1994, (red.) A. Grochowska.
- Pluta F., *Uwagi o języku „Pamiętnika Opolskiego”*, „Kwartalnik Opolski” 1967.
- Śmiech W., *Derywacja prefiksalna czasowników polskich*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Łódź 1986.

Wykaz skrótów

Dor – *Słownik języka polskiego* [dokument elektroniczny], t. 1–11, (red.) W. Doroszewski; PWN, Warszawa 1997; pierwodruk: 1958–1962, Wiedza Powszechna; 1963–1969, Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Przedruk elektroniczny: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997. Elektroniczny przedruk przygotowała Redakcja Słowników Języka Polskiego PWN i firma Litterae; koordynator: J. S. Bień, red. prowadzący: Jadwiga Linde-Usiekniewicz, 1994.

Ind. – *Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki „Słownika gwar polskich”*, t. 1–2, (red.) J. Reichan, Polska Akademia Nauk. Instytut Języka Polskiego, Kraków 1999.

SE – A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1957.

SEBań – A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1–2, PWN, Warszawa 2000.

SGP – J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. 1–6, Akademia Umiejętności, Kraków 1929.

SL – K. Dejna, *Słownictwo ludowe z terenu byłych województw kieleckiego i łódzkiego*, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. 20–31, 1974–1985.

‘ts.’ – tak samo jak w *Słowniku języka polskiego*, t. 1–3, (red.) M. Szymczak, Warszawa 1994.

Abstract

The functions of the verbal prefix *prze-* in the dialect of LuboŃa near Sieradz

This paper presents a derivative-semantic analysis of prefixal verb formations using the prefix *prze-* that occur in the dialect of LuboŃa village near Sieradz.

Verbs with the *u-* prefix in the LuboŃa dialect create categories that denote the following: 1) ‘covering a distance in space, moving something from one place to another’ (e.g. *przeciagnąć*), or 2) ‘covering a distance in time while performing an action’ (e.g. *przebajdurzyć*), 3) ‘examining an object in detail’ (e.g. *przebadac*), 4) ‘performing an action with less-than-necessary intensity or thoroughness’ (e.g. *przemyc*), 5) ‘transforming, moving from one into another, constant change’ (e.g. *przefarbowac*), 6) ‘crossing a border or permeating into something’ (e.g. *przecedzić*), 7) ‘performing an action in reference to future’ (e.g. *przepowiedziec*), 8) ‘going too far in doing something’ (e.g. *przepaskudzić*), 9) ‘superseding someone or something in doing something’ (np. *przerosnac*), 10) ‘ceasing, interrupting’ (np. *przeszkodzić*). A portion of the words has been subjected to lexicalization (e.g. *przegapić*).

Among the collected examples there are also some characteristic of the dialect: some formative suffixes in the dialect replace standard Polish formative suffixes *za-*, e.g. *przepaskudzić* ‘zapaskudzić’; *s-*, e.g. *przetracić* ‘starcić’; *wy-*, e.g. *przemlócic* ‘wymlócic’; *u-*, e.g. *przeszyć* ‘uszyć’.

The recorded verbs also include roots other than those included in standard Polish, such as *przeburszowac*.

Keywords: dialect, verb formation in dialect, functions of the *prze-* prefix in dialect